

# L'escriptora i els guerrillers

## *Caminant amb els camarades,*

### d'Arundhati Roy

Teresa Iribarren

Universitat Oberta de Catalunya, Espanya

**Abstract** Arundhati Roy's *Walking with the Comrades* (2010) is a controversial oeuvre. It is the story of the writer's long march with young Naxalite guerrillas through the forests of India. Roy narrates the struggle of the militias to defend their natural habitat from the plunder of government and corporations, and shows the richness of their tribal culture, which is in danger of being annihilated. Despite the fact that in India the work has been censored, this chapter will present four arguments to promote it among youth, especially in the global North. This chapter aims to prove that reading *Walking with the Comrades* can contribute to the formation of a critical citizenship, better equipped to build new political imaginaries, more egalitarian and respectful of all forms of life and habitats.

**Keywords** Political violence. Guerrillas. India. Precariousness. Human rights. Respect. Sustainability. Youth. Reading.

**Sumari** 1 La dimensió política de dues escriptors del Sud global i la prescripció lectora. – 2 Quatre raons per prescriure *Caminant amb els camarades* al jovent del Nord global. – 3 Cloenda.

## 1 La dimensió política de dues escriptors del Sud global i la prescripció lectora

El 2 d'octubre de 2017 l'autora índia Arundhati Roy feia el primer acte a l'Estat espanyol de promoció de la seva segona novel·la, *El ministeri de la felicitat suprema*, publicada en traducció catalana i castellana per la prestigiosa editorial barcelonina Anagrama. L'esdeveniment,



Edizioni  
Ca' Foscari

**Biblioteca di Rassegna iberistica 21**

e-ISSN 2610-9360 | ISSN 2610-8844

ISBN [ebook] 978-88-6969-460-8

**Peer review | Open access**

Submitted 2021-03-12 | Accepted 2021-05-17 | Published 2021-10-21

© 2021 | Creative Commons 4.0 Attribution alone

**DOI 10.30687/978-88-6969-460-8/006**

celebrat al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB), una institució de pensament hegemònica de Catalunya i agent clau quant a prescripció lectora, va tenir un gran èxit de públic –tant presencial com en línia.<sup>1</sup> Duia el títol «Idea, paraula i acció» i obria el cicle *Revolució o resistència*, organitzat per commemorar el centenari de la Revolució russa.<sup>2</sup>

Durant l'acte va projectar-se el vídeo de Penguin per promoure la novel·la,<sup>3</sup> protagonitzat per ciutadans indis que apareixen en uns entorns majoritàriament precaris, o molt precaris. En una de les seqüències apareixen joves guerrillers corrent per un paratge emboscats, empunyant fusells. La seqüència següent mostra joves guerrilleres amb els fusells penjats a l'espatlla, vestides amb roba militar o tradicional, ballant enllaçades en línia. El ralenti de la projecció en destaca una de molt riallera, bella, amb el cabell molt curt i les dents molt blanques. És l'encarnació de la felicitat –i, hi afegiria, del riure de la Medusa d'Hélène Cixous.<sup>4</sup>

Un parell de dies després, l'autora nigeriana Chimamanda Ngozi Adichie omplia el mateix auditori del CCCB per parlar-hi sobre diàspora africana, raça i, sobretot, feminisme, a propòsit de dos llibrets

**1** Recuperable en línia al portal del CCCB: <https://www.cccb.org/ca/multimedia/videos/arundhati-roy/227623>. A Madrid la presentació de la novel·la es va fer el 4 d'octubre al Centro de Arte Reina Sofía (recuperable en podcast a: <https://www.mu-seoreinasofia.es/multimedia/arundhati-roy-conversacion-chantal-maillard>).

**2** El cicle, que va tenir lloc entre el 2 i el 23 d'octubre del 2017, va comptar amb la participació d'Angela Davies, David Fernández, Xavier Antich i Ivan Krastev. A diferència de diàlegs que altres personalitats índies amb gran projecció internacional han protagonitzat al CCCB posteriorment, com «L'educació del futur», de la crítica literària Gayatri Spivak i la filòsofa catalana Marina Garcés (16 d'octubre de 2018, recuperable a: <https://www.cccb.org/ca/multimedia/videos/arundhati-roy/227623>), i «Elogi de l'ombra», de l'artista Nalini Malani, guanyadora del Premi Joan Miró 2019, i de l'artista sud-africà William Kentridge (10 d'octubre de 2020, recuperable a: <https://www.cccb.org/ca/multimedia/videos/william-kentridge-i-nalini-malani/234532>), el de Roy es va dur a terme en unes circumstàncies excepcionals que, lògicament, el van condicionar: era l'endemà de l'1 d'octubre. Tal com va subratllar en la breu presentació de l'acte Vicenç Villatoro, aleshores director del CCCB, Arundhati Roy estava al cas que el dia anterior havia tingut lloc el referèndum sobre la independència de Catalunya (ella va fer-hi referència en algun moment) i que, com van recollir sobretot els mitjans de comunicació catalans i internacionals, l'acte de no-violència i d'exercici del dret de llibertat d'expressió que va dur a terme la ciutadania catalana va ser reprimida amb una violència desproporcionada per part dels cossos de seguretat de l'Estat espanyol. Poc després, els dos principals activistes i els polítics més destacats del Procés van ser empresonats (el President i alguns consellers van fugir a l'exili, on encara romanen a hores d'ara). L'octubre de 2019 van ser condemnats per sedició a penes de presó d'entre 13 i 9 anys.

**3** Recuperable a: [https://www.youtube.com/watch?v=\\_JA0mFLmMc](https://www.youtube.com/watch?v=_JA0mFLmMc).

**4** A *Le Rire de la Méduse*, un assaig fonamental de la segona onada feminista, publicat originalment el 1975, la filòsofa algeriana sosté: «Per veure la medusa de cara n'hi ha prou amb mirar-la: i no és mortal. És bonica i riu» (Cixous 1995, 21). La traducció al català de totes les citacions textuals en traducció castellana és meva.

seus publicats en català i castellà: *Tothom hauria de ser feminista i Estimada Ijeawe! Manifest feminista en quinze consells*.<sup>5</sup>

«Dues veus potents contra la injustícia» era el títol de la crònica d'ambdós actes que Jordi Nopca va publicar al diari *Ara*. El periodista destacava que les autores es distingien per haver «alçat la veu contra les desigualtats tant en les seves novel·les com en assajos i també en actes públics» (Nopca 2017). Roy i Adichie, ben mirat, respondrien a l'ideal humanista que propugna Edward W. Said quan defineix la responsabilitat d'escriptors i intel·lectuals: mobilitzen tot el poder del llenguatge per «qüestionar, impugnar i reformular gran part del que se'ns presenten com a certes ja mercantilitzades, envasades, incontrovertibles i acriticament codificades» (2006, 49).

L'èxit global de Roy i Adichie indica que s'ha començat a revertir la doble exclusió que pateixen les dones que escriuen en cultures minoritzades o marginals (Reizbaum 1992). És més, sembla abonar la tesi de David Damrosch (2006) sobre l'emergència i consagració en l'espai literari d'aquelles figures subalternes que les institucions canonitzadores sempre havien invisibilitzat –una pràctica cultural paradigmàtica de la violència simbòlica. No és estrany, doncs, que l'agència literària londinense de David Godwin gestioni els drets de Roy; la novel·la *El déu de les coses petites*, Premi Booker 1997, d'àmplia circulació internacional gràcies a traduccions a múltiples llengües, és considerada un clàssic modern de la literatura índia. El drets d'Adichie, per la seva banda, estan en mans de l'agent literari més important del món, Andrew Willie, conegut amb el sobrenom d'El Xacal. Tant Roy com Adichie, doncs, empen instruments de l'hegemonia cultural i política com són la llengua colonial i el poder d'institucions del llibre de la metròpoli –«eines del senyor», per dir-ho en l'expressió de l'activista feminista afroamericana Audre Lorde, autora de l'assaig «The Master's Tools Will Never Dismantle the Master's House» (1984).

Per «desmantellar la casa del senyor» –seguint l'efectiva metàfora de Lorde–, que en el cas d'Adichie venen a ser els relats únics del poder neocolonial i la violència de les estructures patriarcales, l'autora ha mobilitzat múltiples *eines del senyor*. Ha dictat i viralitzat amb enorme èxit les TED Talk «The Danger of a Single Story» –el llibret que la recull ha estat traduït al català amb el títol *Sobre el perill dels tòpics* (Adichie 2018)– i «We Should All Be Feminists»;<sup>6</sup> ha col·laborat en la cançó *Flawless* de Beyoncé per fer pedagogia entre el jovent sobre com identificar i prevenir actituds masculistes, i ha protagonitzat campanyes de maquillatge d'una prestigiosa marca fran-

<sup>5</sup> Recuperable a: <https://www.cccb.org/ca/activitats/fitxa/conversa-amb-chimamanda-ngozi-adichie/227335>.

<sup>6</sup> En el moment d'escriure aquestes línies, la primera lliçó sobrepassa de llarg els set milions i mig de visualitzacions a YouTube, mentre que la segona s'acosta a sis milions i mig.

cesa (Safronova 2016) que han contribuït a reforçar-la com a icona global de l'empoderament i l'èxit de la dona africana consagrada a la causa feminista. La celebritat assolida per l'autora, l'estil planer i directe, molt proper a l'oralitat, la brevetat, i l'eficàcia pedagògica del missatge feminista dels llibrets han animat diverses institucions d'arreu del món a incloure'ls en repertoris prescriptius per la seva exemplaritat. El govern suec ha promogut Adichie entre els adolescents del país per combatre la violència masclista -i, de retruc, els prejudicis racistes, en amplificar la seva veu- fent-los arribar a tots un exemplar de *Tothom hauria de ser feminista* (Flood 2015). A Catalunya, l'hegemònica Edicions 62 ha publicat els llibrets amb el suport del Departament de Cultura de la Generalitat.

A diferència d'Adichie, Roy no ha dictat cap TED Talk, tampoc no ha participat en activitats vinculades al glamur mediàtic, ni els seus llibrets han rebut suport institucional per arribar a l'alumnat escolar. Tanmateix, pel compromís amb la justícia en el tractament de les veus subalternes i els imaginaris de precarietat, protagonistes de les seves novel·les i assaigs, també ha estat consagrada per mitjans de comunicació i institucions canonitzadores occidentals -universitats, editorials, museus, etc.-, sobretot en contextos d'una sòlida tradició d'estudis postcolonials, en bona mesura marcats per l'influent assaig de l'acadèmica índia Gayatri Chakravorty Spivak «Can the Subaltern Speak?» (1988).

La recepció de l'obra assagística de Roy, però, ha estat de signe contrari per part de l'*establishment* indi: institucions governamentals, mitjans de comunicació, universitats i intel·lectuals l'han vituperada. El govern de l'Índia, *la major democràcia del món*, l'ha perseguida per la publicació d'obres com ara *Caminant amb els camarades* (2019), un text en què Roy exposa la història de la insurgència naxalita originada el 1967, on defensa les raons dels rebels maoistes a partir del testimoni, sobretot, de la joventut guerrillera.<sup>7</sup> El mateix any en què el text va veure la llum, el 2010, la policia de Delhi va incriminar-la per sedició. També ha estat blasmada per l'escriptor i reconegut activista dels drets humans Harsh Mander: tot convocant la memòria de Gandhi, la va acusar de legitimar la violència pel retrat dels joves guerrillers, que titllava d'idealista (2010). Més tard, Mukherjee (2014), del Ministeri de Defensa indi, condemnava que fes romanticisme del reclutament dels joves naxalites, una pràctica que equiparava a la de la màfia siciliana.

<sup>7</sup> L'article sobre Arundhati Roy a la Wikipedia en castellà diu: «En 2010, hizo un reportaje llamado *Caminando con los camaradas* sobre la guerrilla maoísta conocida como naxalita, el mayor problema de seguridad interna que sufre la India según el ex primer ministro Manmohan Singh con la intención de esclarecer las razones de la violencia y por ello es perseguida hoy en día por el estado indio» ([https://es.wikipedia.org/wiki/Arundhati\\_Roy](https://es.wikipedia.org/wiki/Arundhati_Roy)).

A l'assaig «My seditious heart» Roy explica que, a propòsit d'un episodi de violència entre estudiants i forces de l'ordre indis del febrer del 2016, el presentador del canal de televisió *Times Now* l'acusava d'antipatriòtica per ser-ne, en part, la inspiradora. El seus *delictes* eren haver escrit

sobre la lluita per la llibertat al Caixmir, haver qüestionat l'execució de Mohamed Afzal Guru, haver caminat amb els guerrillers maoistes (els 'terroristes' en llenguatge televisiu) pels boscos de Bastar, haver associat la seva rebel·lió armada amb els meus recels sobre el model de 'desenvolupament' escollit per l'Índia i [...] haver qüestionat fins i tot les proves nuclears del país. (Roy 2020, 541)

Tot seguit, Roy afegeix:

Bé, és cert que els meus punts de vista sobre aquells assumptes estan en desacord amb els de la classe dirigent. En temps millors una cosa així se solia considerar una perspectiva crítica o una visió alternativa del món. A l'Índia d'avui se'n diu sedició. (2020, 542)

Això explica que *Caminant amb els camarades*, per bé que hagi estat reconegut com un «instant classic» (Mani Jha 2020) per la seva qualitat literària, estigui prohibit en currículums acadèmics de l'Índia. Els guerrillers, que segons l'escriptora són «canalla curiosa i bella amb el seu arsenal peculiar» (2019, 24), segons les autoritats i els mitjans de comunicació indis són, ras i curt, «terroristes». Per aquesta raó són objecte d'«una guerra de la qual el govern de l'Índia s'enorgulleix i s'avergonyeix»: la «Cacera Verda» (2019, 6). L'escriptora és molt vehement quan denuncia la institucionalització de la injustícia per part de l'estat indi i la seva tàctica d'«'assassinats selectius' per 'decapitar' el Partit Comunista Indi (maoista)» amb l'objectiu de posar «fi a la violència». Assegura que estan equivocats: «la violència s'estendrà i s'infensificarà, i el govern no tindrà ningú amb qui parlar» (2019, 101).

*Walking with the Comrades* va veure la llum a *Outlook* el 29 de març de 2010 en format digital i en paper, il·lustrat amb impactants fotografies en color realitzades per ella mateixa i per Sanjay Kakva (Roy 2010a). Molt pocs dies després en va aparèixer la versió catalana en dos lliuraments del 9 i del 24 d'abril, al portal digital de La Fàbrica (Roy 2010b; 2010c).<sup>8</sup> El 2011 l'hegemònica Penguin va treure'n la versió en llibre. La mateixa casa va posar-lo de nou en circulació el 2019:

<sup>8</sup> La Fàbrica ja havia publicat l'article «L'esquerra a l'Índia: La revolució naxalita», d'Alberto Cruz (2008). El 2016 va publicar un altre text de Roy, «Com el poder de les corporacions ha convertit la riquesa en filantropia per al control social».

és un dels assaigs compilats al volum que pren el provocatiu títol del text del 2016, *My Seditious Heart* -traduït en castellà com *Mi corazón sedicioso*, publicat per Anagrama el 2020 sense cap fotografia. En català, el llibret *Caminant amb els camarades* no va editar-se fins a nou anys més tard, en el catàleg d'un petit segell independent de Manresa, Tigre de paper. L'edició -que reproduceix les fotografies en blanc i negre del reportatge- no ha rebut cap suport institucional.

A manera de reclam publicitari, a la coberta de l'edició anglesa hi ha el següent extracte del relat de Roy:

We are moving in single file now. Myself, and the one hundred 'senselessly violent', bloodthirsty insurgents. I looked around at the camp before we left. There are no signs that almost a hundred people had camped here, except for some ash where the fires had been. I cannot believe this army.

Amb una ironia que cerca *desmantellar* el llenguatge articulat des de les instàncies del poder governamental i mediàtic indis -emmirallant-se en com ho fa Noam Chomsky, a qui tant admira, quant al llenguatge dels poders estatunidencs-, Roy indica que les persones que han estat qualificades de violentes i sanguinàries, paradoxalment, no deixen darrere seu cap petja que sigui irrespectuosa amb la natura. Només llegint la coberta de l'edició anglesa, doncs, advertim que Roy està assumint la funció de l'intel·lectual que prescriu Said, atès que presenta «narracions alternatives de la història i altres perspectives sobre aquesta diferents de les ofertes pels litigants que defensen la memòria oficial i la identitat i la missió nacionals» (Said 2006, 168). Com veurem, Roy també *desmantella* el llenguatge dels ideòlegs fundadors del moviment naxalita i, fins i tot, del mateix Gandhi, l'aura del qual ella qüestiona sovint des de fa anys, especialment davant d'auditoris occidentals. El paratext de la contracoberta de l'edició catalana fa bandera de manera molt explícita d'aquesta missió:

De la premiada autora d'*El déu de les coses petites* (1997) i *El misteri de la felicitat suprema* (2017), arriba un relat apassionat des de la primera línia de la resistència a l'Índia.

Arundhati Roy narra en aquest llibre els mesos que va conviure amb els naxalites, les guerrilles que s'enfronten als abusos del govern i de les multinacionals des dels boscos de l'Índia.

En aquest treball extremadament documentat, Roy ens apropa a un moviment rebel poc conegut de l'Índia i en resulta una obra plena de revelacions transcendents. Al llarg de les pàgines descobrim com el govern hindú lliura una guerra atroç contra la seva pròpia ciutadania per defensar els interessos de les companyies mineres que volen extreure els minerals rars que hi ha enterrats a les terres tribals.

L'autora transporta, boscos endins, els lectors fins a les línies d'un front invisible d'aquesta batalla en curs. I a partir de la crònica de les lluites locals, reflexiona sobre una qüestió molt més àmplia: el capitalisme global tolerarà que cap societat existeixi fora del seu control total?

Roy, per bé que denuncia la violència de la guerrilla maoista, i que desemmascara la retòrica quasi genocida dels ideòlegs fundadors d'aquest moviment revolucionari, mostra una clara adhesió a la causa d'aquests pobles tribals. La naturalesa bel·licista del mateix títol i d'alguns passatges del relat, reblada amb les fotografies de joves amb roba militar i armats que l'il·lustren, allunyen l'obra de l'exemplaritat. Com la majoria dels editors occidentals d'aquest *testimonio*, que per rebaixar-ne la càrrega bel·licista han optat per eliminar de la coberta del llibre la fotografia de l'escriptora i els guerrillers que ocupava tota la coberta de la revista *Outlook*, soc molt conscient que la recepció de l'obra pot ser problemàtica. I més encara si tenim en compte que a Occident, després del 11-S i dels atemptats perpetrats a Europa per part de terroristes engegats per una ideologia –com els cosos pels joves de Ripoll a la Rambla de Barcelona i a Cambrils l'agost de 2017–, es persegueixen policialment i judicialment els discursos susceptibles de legitimar-ne cap i que puguin vincular-se amb el terrorisme –un terme que s'empra de vegades amb massa laxitud.

Tanmateix, en aquest capítol argumentaré que, si bé *Caminant amb els camarades* està prohibit en algunes universitats índies perquè, segons la perspectiva del poder, legitima la violència dels joves «terroristes», existeixen diverses raons per animar el nostre alumnat universitari a llegir aquest *testimonio*.<sup>9</sup> La seva condició d'obra problemàtica, amb tantes arestes –la disposició estetitzant de posicionaments ideològics respecte de la violència armada, l'exhibició fotogràfica de joves amb fusells– que ens incomoden profundament, és el que la fa especialment oportuna. Discutir-la a l'aula propicia l'entrenament en la construcció de dissensions davant de discursos impugnable, en l'escolta radical –això és, la comprensió dels textos de l'*altre* tenint en compte els seus punts de vista i compromisos axiolò-

<sup>9</sup> Proposar la prescripció de *testimonios* en els currículums acadèmics no és pas cap novetat: als Estats Units és una pràctica més o menys institucionalitzada des de fa més de tres dècennis. La lectura d'un gènere que planteja problemes a l'entorn de l'autoritat, l'autenticitat i la representació ha estat molt controvertida, sobretot arran de la polèmica generada a l'entorn de *Me llamo Rigoberta Menchú y así me nació la conciencia* (1983), d'Elizabeth Burgos. La introducció als plans docents d'aquesta tipologia de textos, que persegueix desplaçar els criteris hegemònics de configuració del cànon occidental, ha tingut defensors com ara Steven Benz, autor de *Teaching and Testimony. Rigoberta Menchú and the North American Classroom* (1996) i bel·ligerants detractors, com explica Mercè Picornell (2015).

gics a fi d'aprendre de les diferències (Tobin 2009)- i en la revisió de les pròpies conviccions. A més, cal subratllar-ho, encaixa amb l'actual promoció dels estudis subalterns en els currículums (Picornell, Martínez Fernández 2019).

D'entrada, sembla oportú preguntar-se: si els joves occidentals han estat educats tradicionalment a partir de l'èpica homèrica, un relat bèl·lic que encimbella els poderosos, exalta els valors de la comunitat pròpia i celebra la conquesta de l'espai de l'altre, no paga la pena llegir-ne un de signe radicalment contrari? Això és, un relat que impugna els valors patriòtics i que exalta els qui, des d'una condició de vulnerabilitat, han d'arribar a la vida per mor de l'autopreservació (Dorlin 2017) i en defensa del dret a l'arrelament (Weil 2016) enfront de poders polítics i econòmics alienants. Aquesta narració de ressonància bèl·lica, que subverteix el gènere sexual (és d'autoria femenina i presenta dones i homes lluitant plegats, en lloc de ser d'autoria masculina i mostrar en exclusiva l'heroïtat agonal masculina) i el gènere textual (és una crònica periodística en clau de *testimonio* i empeltada d'assaig, en lloc d'un relat èpic), contribueix a qüestionar la jerarquització de valors i gèneres de l'*statu quo* literari.

Plantejar la conveniència de llegir el llibret, d'una banda, pot ser un pretext per fer prendre consciència que la literatura, al llarg dels segles, ha reforçat violències simbòliques i sistemiques de les societats i cultures patriarcales, i que aquestes violències, mitjançant la prescripció lectora, han estat traslladades a l'àmbit educatiu revestides de prestigi, en nom de la tradició i dels valors nacionals. D'altra banda, el text de Roy convida a establir relacions amb els relats bèl·lics clàssics i interrogar la manera com en el decurs de la història s'han lliurat i s'han narrat les guerres. Pel fet d'estar ancorat en el present, propicia a pensar en fórmules de mediació capaces d'apauvagar conflictes armats d'avui, i en noves maneres d'explicar-los per tal de comprendre'ls en tota la seva complexitat i, així, evitar que es repeteixin o es perpetuïn (Todorov 2014, 141). Una manera de dur-ho a terme és, justament, com fa Roy, animant a substituir les armes pel diàleg tot posant les bases per a nous escenaris de no-violència.

Si considero adequat introduir als currículums universitaris *Caminant amb els camarades* és perquè, malgrat que s'aparti dels llocs comuns dels relats pacifistes i de l'ortodòxia literària, entronca amb el corrent que vincula la literatura i els drets humans, impulsat amb tanta força des del 11-S ençà (Slaughter 2007; Dawes 2009; Swanson, Schultheis 2012; Iribarren 2021a). A fi de brindar uns horitzons de futur més humanitaris, el text revela el sofriment que causa «la força letal d'un capitalisme mundialitzat completament insostenible» (Guardiola, Segarra 2020, 149), sense perseguir una resposta de compassió estèril per part del públic lector; per això evita articular un discurs victimista que reinscriu els naxalites en un imaginari de vulnerabilitat insalvable. El que busca, sobretot, és trans-



metre la felicitat d'aquells que malden per dur a terme alternatives de vida en comunitat més dignes. Gràcies a la potència poètica que travessa l'obra (d'aquí que se l'acusi d'estetitzar la violència), a més, evoca la bellesa de l'entorn natural que aquests pobles tribals volen preservar, tot promovent la presa de consciència ecologista –tan necessària avui per afrontar el repte de la sostenibilitat del planeta. L'imaginari esperançador que proposa Roy, doncs, em resulta oportú per al temps profundament marcat per la pandèmia durant el qual he escrit aquest capítol, i encara més per a l'era post-COVID-19 que vindrà. És un imaginari per a qui vulgui fer camí sense submissions.

## 2 Quatre raons per prescriure *Caminant amb els camarades* al jovent del Nord global

La primera raó per prescriure *Caminant amb els camarades* als estudiants universitaris és perquè Roy no només practica l'escolta empàtica i compromesa amb els joves: fa camí amb ells. I el fa, passant tota mena de penúries i posant-se ella mateixa en una situació de risc vital, durant setmanes, quasi com una *camarada* més. Es tracta, doncs, d'un trajecte llarg. Un viatge consagrat a la comprensió d'un conflicte armat multicausal i molt complex que obliga, per a Roy, a concedir una atenció sostinguda i temps al jovent emboscats, nòmada per pura supervivència. Ella sap que només la convivència perllongada propiciarà que li confiïn les conviccions i els afectes que els mouen a *fer camí* amb la mirada posada en un futur menys precari i més feliç. Per això també, malgrat les penúries, l'esgotament físic i l'amenaça constant de ser atacats per les forces de seguretat, arriba a tenir prou complicitat per riure amb ells –«Ens vam petar de riure» (Roy 2019, 55).

En un moment del viatge veu que un guerriller, en Sukhdev, somriu. Quan ella li pregunta què li fa gràcia, ell respon:

- Pensava en els periodistes que van venir l'any passat per les celebracions del Bhumkal. Van venir un parell de dies. Un d'ells es va fer una foto amb la meua AK i després se'n va tornar i ens va definir com unes «màquines d'assassinar» o una cosa semblant. (Roy 2019, 84)

Sens dubte, aquests periodistes buscaven reforçar el relat del poder sobre la condició de terroristes dels guerrillers i atiar el sentiment d'odi envers tot el que representen, de confirmar-ne l'abjecció. Autores com Susan Sontag (2003) i Judith Butler (2019) ja ens han advertit dels perills que comporta posar en circulació fotografies que mostren dolor, violència o atrocitats, perquè poden causar molts equívocs: fan aflorar la indignació entre el públic, i difícilment fan jus-

tícia a les experiències que retraten. Per això Roy, que es guanya la confiança dels naxalites per retratar-los al llarg del viatge, publica les fotografies en el marc interpretatiu del relat a fi d'anorrear les llegendes i imatges que els presenten com a «terroristes violents».

La portada impresa d'*Outlook* mostra una fotografia de grup, horitzontal i en colors, en què apareix ella i cinc joves guerrillers: tres noies i dos nois –la mateixa que presideix la publicació digital.<sup>10</sup> Són en una clariana enmig del bosc. L'autora, consagrada mundialment per la novel·la *El déu de les petites coses*, apareix vestida amb roba i sandàlies de muntanyisme, i amb el cabell cobert amb un mocador palestí (*kufiyya*), prenent notes en una llibreta: la tecnologia de l'escriptura està activada. La posició corporal de Roy és molt significativa: asseguda damunt d'un tronc, més aviat encongida, està en una actitud de recolliment i d'escolta amb extrema atenció, amb el cap recolzat a les mans i el colze recolzat a la cuixa. Aquesta inclinació corporal connota un sentiment d'estima –«l'amor és una inclinació cap a l'altre» (Guardiola, Segarra 2020, 81), oposada a la verticalitat heroica, i als antípodes, val a dir-ho, de les escenificacions dels TED Talk, «de les típiques presentacions a l'americana, amb aquell estil masculí i pompós de bellugar-se amunt i avall per l'escenari» (Salami 2020, 46). La inclinació de Roy té un significat polític, identificable amb l'actitud altruista que postula Adriana Cavarero (2016) a fi de subvertir les actituds i els valors vinculats a l'*homo erectus* clàssic. A tocar seu, cara a cara, els joves vestits amb roba militar o esportiva, asseguts a la mateixa alçada, s'expliquen. La guerrillera de primer terme té el fusell a l'espatlla, en posició de repòs: la tecnologia militar està desactivada. Els cossos dels combatents, també inclinats, més enllà d'explicitar l'estima envers la *camarada* visitant, vehiculen, al seu torn, un clar missatge polític: estan en disposició de dialogar amb voluntat d'entesa. L'espai natural propicia una interacció corporal i dialògica més propera, franca i simètrica, lliure de les convencions, els símbols i les servituds dels fòrums de poder.

Crec que paga la pena subratllar que l'escenificació no té res a veure amb la de diversos actes d'escolta institucional als joves, com els protagonitzats per Kathy Jetnil-Kijiner, de les Illes Marshall (assolades recurrentment per la violència dels tifons i en perill de ser engolides pel mar de resultes del canvi climàtic), quan va recitar el poema «Dear Matafele Peinem» en la cerimònia d'obertura de la Cimera del Clima del 2014;<sup>11</sup> la iraquiana Nadia Murad, quan va fer el discurs d'acceptació del Premi Nobel de la Pau el 2018 davant l'au-

<sup>10</sup> Per a l'anàlisi de la fotografia vegeu la comunicació «Arundhati Roy y los guerrilleros: capital simbólico y politización del cuerpo» (Iribarren 2021b).

<sup>11</sup> Recuperable a: <https://www.kathyjetnilkijiner.com/united-nations-climate-summit-opening-ceremony-my-poem-to-my-daughter/>.

ditori suec;<sup>12</sup> o la sueca Greta Thunberg, del 2018 ençà, quan ha pres la paraula en fòrums com la Cimera del Clima de Nacions Unides, el Fòrum Econòmic Mundial, el Comitè Econòmic i Social Europeu, i el Parlament Europeu. Aquesta escolta institucional a tres dones joves, en solitari, que s'han desplaçat per situar-se davant d'una audiència imponent que, al seu torn, compta amb la difusió dels grans mitjans de comunicació internacionals i nacionals, és un acte simbòlic de legitimació de les mateixes institucions –convindria analitzar, a més, fins a quin punt són fórmules de *greenwashing* o *purplewashing*.

El que escenifica la fotografia de l'escriptora i els guerrillers és de tota una altra factura. La intel·lectual consagrada per institucions literàries i culturals hegemòniques –sobretot del Nord global– és qui es desplaça, en solitari i en un entorn natural allunyat de les instàncies de poder i dels mitjans de comunicació, per atendre la causa del col·lectiu dels naxalites rebels i desvelar quin imaginari de futur albiren. La imatge plasma l'acompliment del requisit, segons Todorov (1982), per a la descoberta de l'altre: l'acostament per establir un diàleg en termes d'igualtat. Roy vol descobrir qui són els joves naxalites, uns «dels refugiats del progrés de l'Índia» (Roy 2019, 9), que en la seva gran majoria són pobles tribals, i per quins motius lluiten. I ho fa sense voluntat d'imposar cap discurs ni dir-hi l'última paraula, com també postula Todorov. El text que acompanya la mateixa fotografia en l'edició catalana diu:

Tinc la sensació que hauria de dir alguna cosa en aquest moment. Sobre la futilitat de la violència, sobre la inacceptabilitat de les execucions sumàries. Però què els hauria de suggerir que fessin? Anar a judici? [...] Quin partit haurien de votar? A quina institució democràtica d'aquest país s'haurien d'adreçar? (Roy 2019, 49)

Al llarg de l'obra Roy no apareix mai sermonejant els guerrillers ni fent proselitisme de cap mena. Tampoc no es presenta com a emissària de les grans causes Occidentals. Sap perfectament fins a quin punt l'exportació de determinats discursos dels drets humans i dels feminismes «occidentals poden servir d'instrument al neocolonialisme ideològic i econòmic», com adverteix Slavoj Žižek (2016, 13). És més: Roy desmitifica la icona global del pacifisme indi per excel·lència quan denuncia «la mentida piadosa de Gandhi sobre la superioritat de la 'via no-violenta' i el seu concepte d'administració fiduciària» (2019, 81).

El tracte entre els guerrillers i l'escriptora és transparent i equitatiu. Ells li confien la seva història<sup>13</sup> i li proporcionen una experi-

<sup>12</sup> Recuperable a: <https://www.youtube.com/watch?v=CqB0cMvGnIk>.

<sup>13</sup> A l'assaig *El màxim bé comú*, de 1999, Roy confessava que l'atracció per trobar una bona història i poder-la narrar –i no pas la compassió– li va fer abandonar la lectu-

ència de vida comunitària enmig del bosc, un jaç, te i aliments frugals –«Kamla em porta una guaiaba boscana que ha collit pel camí i ha guardat per a mi» (Roy 2019, 55). Ella, al seu torn, posa l'ofici d'escriptora i tot el poder simbòlic i la projecció pública que té a Occident –el 2014 la revista *Time* va incloure-la a la llista de les cent persones més influents del món– al servei dels drets dels naxalites. D'aquesta simbiosi n'emergeix un relat vibrant i trasbalsador, d'indiscutible volada literària. L'adulta sàvia i els joves s'han *bescanviat* els papers: ella mostra gratitud perquè els guerrillers l'han instruïda –«Estic agraïda de la lliçó d'història» (Roy 2019, 53). El bosc, malgrat la precarietat, i el fet que algunes escoles han esdevingut casernes de policia, esdevé un espai informal d'aprenentatge –que arriba al lector en forma de *testimonio* empeltat d'assaig.

Per mor del rigor en la seva funció de mediatra entre guerrillers i lectors, i per captar tots els matisos de les explicacions, tan importants per aprehendre la complexitat de la lluita, Roy enregistra les converses –«tinc hores de gravacions per escoltar» (2019, 50). Equipada amb suport tecnològic, pot tornar a escoltar, seleccionar i transcriure diàlegs amb fidelitat. Els més rellevants els incorpora oportunament en un discurs que combina retrospectiva històrica, històries de vida, crònica de viatge i reflexions de tessitura assagística. La transcripció de la veu dels guerrillers, més enllà de conferir vivacitat i versemblança al relat, li permet bastir l'espai d'enunciació de la subjectivitat dels qui són considerats, sense matisos, *terroristes*. Aquesta tècnica narrativa persegueix un objectiu que no és menor: la *humanització de l'altre*. Conseqüentment, els lectors podem *escoltar* els guerrillers reconeixent la futilitat de la violència que han exercit, mostrant penediment, però alhora acusant la tergiversació dels relats de la premsa i fins i tot d'activistes dels drets humans sobre les seves activitats armades:

No es tracta de cap revenja, es tracta de sobreviure i salvar vides futures... Evidentment, hi ha problemes, hem comès errors horrosos, fins i tot hem matat gent innocent en les emboscades, pensant que eren policies, però les coses no són com s'han publicat a la premsa. (Roy 2019, 71)

Intel·ligentment, Roy subratlla la diferència entre els discursos dels guerrillers i els dels ideòlegs fundadors del moviment naxalita, com Charu Mazumdar:

La seva retòrica abrasiva fetitxitzava la violència, la sang i el martiri, i sovint fa servir un llenguatge tan groller que gairebé arriba a

---

ra de Joyce, Nabokov i Don DeLillo, i anar a conèixer de primera mà una zona de conflicte de l'Índia: la vall del riu Narmada (2020, 37-109).

ser genocida. En trobar-me aquí [...] no puc evitar pensar que la seva anàlisi, tan vital per a l'estructura d'aquesta revolució, està tan allunyada de la seva emoció i la seva singularitat. «Només a través de la lluita de la classe assalariada –la batalla de l'aniquilació– es crearà un home nou, un home nou que desafiarà la mort i serà lliure de tot pensament d'interès propi». S'hauria pogut imaginar que aquest poble antic, que balla fins a altes hores de la nit, pogués ser el mateix sobre les espatlles del qual descansarien els seus somnis?

És un gran perjudici a tot el que s'està fent aquí que l'únic que tingui ressò al món exterior sigui la retòrica rígida i inflexible dels ideòlegs d'un partit que ha evolucionat d'un passat problemàtic. (Roy 2019, 75-80)

El compromís de l'escriptora amb els joves és diàfan: mobilitza *eines del senyor* –el poder de la llengua colonial i d'una editorial anglosaxona hegemònica, i el capital simbòlic que les institucions prescriptores occidentals li han atorgat– perquè el relat dels guerrillers circuli pels canals culturals i literaris hegemònics del Nord i del Sud globals. Creu que d'aquesta manera podrà sostreure els guerrillers de l'espai d'abjecció en què els relats oficials i mediàtics indis han situat. Pretén que les veus d'aquests pobles tribals que pateixen la violència del capitalisme nacional i global puguin ser escoltades (Spivak 1988) i que els seus cossos, els modes de vida i l'hàbitat per als qual lluiten puguin fer-se visibles. A més, atès que emprava paraules com a instruments de comunicació a l'hora de construir un món comú (Ranciè 2011, 18), exemplifica la viabilitat i l'escaïença de l'activisme literari com a forma de lluita no-violenta (Butler 2021), encara que no empra la retòrica pacifista més ortodoxa.

La segona raó per prescriure *Caminant amb els camarades* és perquè els guerrillers, més enllà d'empunyar les armes, exemplifiquen de manera paradigmàtica com empren les *eines que no són del senyor* per oposar-se a uns poders amenaçants. Segons la feminista afrodescendent Minna Salami,

[e] que no són les eines del senyor, és la poesia, l'alegria, l'eros, l'abstència de fronteres, la consciència, el diàleg, la intuïció, l'emotivitat, la quietud, l'escalfor, la passió, la bellesa, la compassió, el misteri, la saviesa, l'honestedat, la feminitat, la interioritat [...]. (2020, 52)

Tots i cadascun dels elements apuntats per Salami són al llibret sobre els naxalites. De fet, Roy exposa com mobilitzen la pròpia cultura –llengua, literatura, teatre, danses– per combatre l'espòli de què són víctimes. A *Descolonitzar la ment*, Ngũgĩ wa Thiong'o adverteix:

Els oprimits i abusats del món mantenen el seu desafiament: llibertat enfront de l'espòli. Però l'arma més gran que esgrimeix i que,

de fet, cada dia deixa anar l'imperialisme contra aquell desafiament col·lectiu és la bomba cultural. L'efecte d'una bomba cultural és anihilar la creença d'un poble en els seus noms, en les seves llengües, en el seu entorn, en la seva herència de lluita, en la seva unitat, en les seves capacitats i, a la llarga, en ell mateix. (2017, 40)

Al fil de l'advertiment de Thiong'o, és oportú consignar l'observació d'un superintendent de policia que, significativament, transcriu Roy:

-Miri, senyora, parlant amb franquesa, aquest problema no el podem resoldre ni la policia ni els militars. El problema amb els pobles tribals és que no entenen l'ambició. Si no es tornen ambiciosos, no tenim esperança. Ja he dit al meu cap que tregui les forces del carrer i que al seu lloc posi un televisor a cada casa. Llavors tot es resoldrà automàticament. (2019, 14)

Roy exposa fins a quin punt els guerrillers es resisteixen a les formes de dominació de la colonització cultural. Explica que part de l'*entrenament* consisteix a equipar-se per a la batalla pel relat en el domini de les *eines del senyor*: «Els joves comunistes s'enduen els retalls de diari per practicar la lectura. Volten pel campament llegint els articles antimaoistes en veu alta, imitant els locutors de ràdio» (Roy 2019, 87). No els presenta, en cap cas, en un idíl·lic estadi de civilització premodern ni tampoc evoca el mite del bon salvatge rousseauinià. També en consigna la creativitat: explica com es consagren a escriure cançons, llegendes, obres de teatre i poesies, algunes de les quals són transcrites al text -«Tenim cinc-cents cançons en hindi, gondi, chhattisgarhi i halbi. Hem publicat un llibre amb cent-quaranta de les nostres cançons. Tothom escriu cançons» (2019, 54). No només descriu amb detall la gran celebració de la festa del Bhumkal, amb timbals, danses i representacions teatrals de clar missatge polític; també la plasma en diverses fotografies.

Ballen en files de sis o set persones, homes i dones per separat, passant-se els braços per la cintura. Milers de persones. Han vingut per això. Es prenen la felicitat seriosament aquí, al bosc de Dandakaranya. La gent camina durant quilòmetres i quilòmetres, durant dies seguits, per celebrar i cantar, per posar-se plomes als turbants i flors als cabells, per passar-se els braços per la cintura i beure *mahua* i ballar tota la nit. Ningú canta ni balla sol. Això més que cap altra cosa, assenyalava el seu desafiament a una civilització que pretén aniquilar-los. (2019, 74-5)

Roy testimonia la funció resilient de l'art, de les creacions literàries i de les celebracions en comunitat. I ho fa fent èmfasi en el fet que per a ells no es tracten de meres formes d'entreteniment: són una

necessitat d'expressió identitària, de cohesió social i pertinença, de resistència enfront d'un enemic que mitjançant poderosos dispositius tecnològics i simbòlics d'aculturació posa en perill la seva etnicitat, la supervivència d'una ciutadania índia ancestral obstinada a seguir creient en ella mateixa.

La tercera raó per afavorir la lectura d'aquest text tan controvertit és perquè en la construcció d'un discurs que persegueix la *humanització de l'altre*, n'exposa la dimensió psicològica, emotiva i corporal. Un dels elements més xocants és la insistència a posar en primer terme el sentiment d'il·lusió i els somnis dels guerrillers: «penso molt sovint en la camarada Kamla. Té disset anys. Porta una pistola de fabricació casolana a l'anca. I, mare meva, quin somriure que té! Però si topa amb la policia, la mataran. Potser la violaran primer» (2019, 28). Tant al text com en bona part de les fotografies Roy retrata la felicitat i el vitalisme dels naxalites, i evita en tot moment donar-ne una visió victimista –quant al camarada Raju, explica: «diu amb un somriure alegre: -Tinc els genolls trinxats. Només puc caminar si abans m'he empassat un grapat de calmants» (2019, 51). Aquesta insistència en la joia la trobem fins i tot quan exposa el sofriment psicològic causat pel patiment d'experiències traumàtiques de violència extrema, el dol causat per successives pèrdues i el dolor físic; es tracta, doncs, d'una felicitat gens ingènua. Al capdavant, Roy vol testimoniar que la felicitat pot ser plena per a persones que viuen en un context de gran austeritat material, consagrades a un somni col·lectiu, al marge dels modes de producció i consum capitalistes.

Quan parla del dolor dels naxalites, ho fa apel·lant la universalitat del cos i la igualtat dels seus drets –com feia Shylock en el cèlebre monòleg d'*El mercader de Venècia* de Shakespeare (Sennett 2014, 49). Per plasmar la vulnerabilitat corporal dels indígenes, Roy reporta l'anàlisi del «camarada metge» quant a condicions sanitàries. A Dandakaranya compten amb «un petit centre mèdic de campanya», mentre que a Gadchilori hi ha només un parell d'hospitals. Malauradament, no disposen quasi de personal sanitari per atendre pacients amb tuberculosi, anèmia i malnutrició, a banda d'altres malalties: «malària, osteoporosi, tènica, infeccions dentals i otitis greus i amenorrea primària» (2019, 85). L'extrema precarietat sanitària fa del tot oportú recordar la consideració de Judith Butler: «la vida exigeix suport i unes condicions propícies per poder ser una vida digna de ser viscuda» (2019, 54).

La lluita per la dignitat i per la salvaguarda del propi cos adquireix un protagonisme especial en les dones. L'escriptora arriba a establir autèntics llaços de sororitat amb diverses joves: li confien que s'han convertit en milicianes en bona mesura per escapar de les violacions sistemàtiques com a pràctica bèl·lica, però també per sostreure's de les violències del patriarcat tradicional (2019, 62-5). Roy narra algunes de les atrocitats que han patit, però dedica força pàgines a explicar experiències de dones especialment resilients, molt actives, amb

inquietuds i rialleres –la felicitat de les quals és reblada en diverses fotografies. Rellegir el llibret de Roy en plena pandèmia, durant la qual s'«ha posat el cos [...] a primera línia de la política» (Guardiola, Segarra 2020, 169), m'ha fet veure fins a quin punt obliga els lectors a prendre un posicionament ètic davant d'aquelles polítiques i dinàmiques de poder que posen especialment en risc el benestar i la salut dels cossos més vulnerables, que sovint, arreu, són els de les dones.

La quarta raó per promoure *Caminant amb els camarades* als currículums acadèmics és per l'horitzó polític que vehicula: el manteniment de formes de vida en harmonia amb la natura dels guerrillers fàcilment connecta amb les inquietuds d'uns joves cada vegada més implicats en la lluita ecologista. Noies i nois d'arreu del món han seguit la mobilització per aturar el canvi climàtic sumant-se al moviment global dels Fridays for Future,<sup>14</sup> liderat per Greta Thunberg, per exigir als estats que apliquin les mesures recollides en els Acords de París del 2015 a fi de reduir les emissions de gasos d'efecte hivernacle. No seria molt oportú, doncs, que el jovent conegués de la mà d'una gran narradora i activista com Roy la manera com els joves natalites estan lluitant contra la destrucció del seu hàbitat? I com ho fan amb coherència entre ideari i pràctica vital:

Em deixa admirada aquest exèrcit. Almenys pel que fa al consum, és més gandhià que qualsevol gandhià, i deixa menys petja de carbó que qualsevol adoctrinador contra el canvi climàtic. (2019, 52)

Semblantment a l'assaig *El màxim bé comú* (publicat el 1999),<sup>15</sup> explica com la implantació de polítiques econòmiques extractives i la construcció de grans preses estan obligant els agricultors i habitants de les zones rurals a desplaçar-se:

La presa de Bodhaghat inundarà tota la zona per on hem caminat durant dies. Tot aquest bosc, tota aquesta història, totes aquestes rondalles. Més de cent poblats. És aquest el pla, doncs? Ofegar la gent com rates perquè el pla integrat de la planta d'acer de Lohandiguda i la mina de bauxita i la refinèria d'alumini als Keshkal Ghats puguin disposar del riu? (2019, 101)

<sup>14</sup> Vegeu-ne la delegació catalana a: <http://www.fridaysforfuturebcn.cat/>.

<sup>15</sup> L'escriptora hi denunciava de manera molt taxativa, fonamentant la seva acusació en informes tècnics, estudis d'impacte medioambiental, sentències judicials i entrevistes als agricultors afectats, el projecte i la nefasta execució material de 3.200 preses, de complexos i poc eficaços sistemes de canalització i distribució d'aigua, i de centrals hidroelèctriques que han estat devastadores per als milers de desplaçats de les zones rurals, especialment dels aborígens, així com per als rius, boscos i zones tradicionals de conreu. Roy en responsabilitzava el govern indi –i els descoordinats governs de tres estats– i el Banc Mundial.



La seva denúncia és directa i contundent: «els grans embassaments són un crim contra la humanitat» (2019, 102). La construcció d'aquestes infraestructures i la implantació d'indústries modernes emparades per la implementació de les polítiques neoliberals índies a partir de 1991 no semblen que hagin estat beneficioses per al conjunt de la ciutadania nacional: si bé l'Índia és una de les economies mundials que més creix, també és un dels països amb més desigualtats segons Oxfam.<sup>16</sup> L'ambientòleg suec Andreas Malm, que subscriu la interrelació entre devastació ecològica i devastació social que demostren Aseem Shrivastava i Ashish Kothari (2014), adverteix: «Si perseguim la justícia entre humans, l'economia fòssil de l'Índia seria un dels pitjors llocs on buscar-la» (Malm 2020, 55). La injustícia i les desigualtats extremes expliquen que de l'Índia sigui el país del món del qual n'han marxat un major nombre d'immigrants: 17,5 milions, segons l'informe de Nacions Unides de 2019 (Pajares 2020, 107). En aquest sentit, en tot el llibret ve a ressonar la consideració de Simone Weil:

L'arrelament és, potser, la necessitat més important i la més ignorada de l'ànima humana. [...] Cada ésser humà necessita tenir múltiples arrels. Necessita rebre la quasi totalitat de la seva vida moral, intel·lectual, espiritual, a través dels mitjans dels quals naturalment forma part.

[...] el desarrelament és una malaltia gairebé mortal per als pobles sotmesos. (2016, 67-8)

Roy, doncs, executa una de les principals funcions que han de tenir les figures intel·lectuals avui, segons posicions que van des de les ecofeministes fins a Žižek (2016, 75): fer prendre consciència als ciutadans del Nord global de la nostra pròpia responsabilitat davant la perspectiva de la destrucció de les formes de vida d'aquelles persones que es veuen obligades a desplaçar-se, a emigrar. Roy ens invita a qüestionar les polítiques i les pràctiques de l'economia neoliberal governades per la màxima del Creixement Sostingut –que, no ho perdem de vista, recull l'Objectiu 8 de l'Agenda 2030 de Desenvolupament Sostenible– perquè estan contribuint a l'escalfament global, i perquè ja estant tenint unes conseqüències molt greus per a ciutadans d'arreu del món, especialment al Sud global –d'aquí que el gran repte d'aquest segle sigui com la humanitat afrontarà migracions i desplaçaments massius (Pajares 2020). Curt: el llibret és tot un clam per reivindicar el dret a l'arrelament de les poblacions tribals i per al manteniment d'una natura que Roy ens presenta amb tota la força i la bellesa de la seva potència poètica.

<sup>16</sup> <https://www.oxfam.org/en/india-extreme-inequality-numbers>.

### 3 Cloenda

Mentre reviso aquest capítol a l'ordinador, amb un parell de clics puc veure les primeres imatges d'ancianes i ancians europeus rebent la vacuna anti-COVID-19: la confiança en els avenços tecnològics i en els valors democràtics s'ha traduït en un consens per protegir els cossos i els drets de les vides més vulnerables. Però no són temps per a la ingenuïtat: sabem tot el que comporta que les patents de les vacunes protegeixin els beneficis econòmics d'empreses privades, a les mans de les quals rau la supervivència de milions de persones arreu del món. A més, la pandèmia no només «ha fet més evidents encara les classes socials» (Guardiola, Segarra 2020, 98); l'imperatiu de les cures ha agreujat les diferències de gènere: les dones en pateixen encara més les conseqüències.

Amb un parell de clics més vaig a la portada de la revista *Outlook* i lleigeixo les paraules de balanç del 2020 de Ruben Banerjee:

The significance of human rights has perhaps never stared at us this starkly ever. [...] With vaccines against the coronavirus now a reality, it is likely we will conquer the pandemic. But a worsening human rights situation has the potential to leave us emasculated and vulnerable forever. Humanity is faced with a future that would be 'inhumane'. (2021)

Rellegir *Caminant amb els camarades* enmig de la pandèmia m'ha confirmat la conveniència d'incloure-la en repertoris prescriptius de les universitats del Nord global. Amb aquesta obra que ens parla des dels marges, Roy ens interpel·la a tots, i de manera especial als que habitem entorns més segurs i vivim en condicions més dignes. Ens ve a preguntar, com Judith Butler, quines vides plorem. També ens fa prendre consciència, com aquesta pandèmia ens ha demostrat amb molt de dolor i sense conèixer fronteres, que «tots som vides precàries» (Butler 2019, 83), ésser «[i]nterdependents no solament entre els ésser humans, sinó també en relació amb les altres espècies» (Guardiola, Segarra 2020, 98).

Tal com he intentat argumentar, crec que cal promoure'n la lectura especialment entre els universitaris perquè els pot equipar per qüestionar críticament el llenguatge i tota mena d'imatges i relats de la violència que circulen àmpliament en els espais mediàtics i les xarxes socials, sempre parcials, sovint manipulats i, cada vegada més, falsos. Malgrat que no vehiculi una història didàctica, ni exemplar ni pacifista en el sentit escolar clàssic –al capdavall, tampoc no la vehicula la *Iliada*–, el fet que aquest *testimonio* posi el focus en els diferents usos i interpretacions de la retòrica bèl·lica, segons l'empri el poder o el subaltern, la fa especialment oportuna.

A partir de la comprensió d'un conflicte local –els motius pels quals els naxalites viuen emboscats empunyant les armes en la de-

*mocràcia més gran del món*-, Roy disloca la nostra percepció, i ens fa prendre consciència de la perillositat i la irresponsabilitat de tenir visions etnocèntriques perquè són, en essència, poc humanitàries. Així, d'una banda, ens invita a qüestionar críticament les polítiques i les pràctiques d'exclusió social que, emparades per la màxima de la democràcia, polaritzen les diferències entre les condicions de vida de la ciutadania del Nord global i la del Sud global. També dins de les fronteres dels mateixos països: si bé l'Índia n'és particularment paradigmàtica, el fenomen de la radical divisió de classes del capitalisme global (Sloterdijk 2013) es produeix, malauradament, arreu. De l'altra, indica la necessitat d'escoltar les veus subalternes, d'expressar reconeixement i respecte envers l'alteritat (Assmann 2013), i de posar en pràctica unes polítiques que permetin preservar unes formes de vida que no són les nostres, i que tenen tot el dret a mantenir-se al marge dels models de creixement capitalistes. Unes formes de vida com les dels pobles tribals indis que, des de temps immemorials, han habitat en harmonia en els boscos, i que es veuen amenaçades per la cobdícia de multinacionals i de governants que, no sempre benintencionadament, esgrimeixen les bondats del *progrés*.

Enmig dels discursos basats en evidències científiques que ens adverteixen sobre el dramàtic col·lapse del planeta de resultes de les polítiques extractives i de l'escalfament global, i d'un colonialisme cultural liderat per poderoses i ubiqües empreses tecnològiques transnacionals, una intel·lectual, Roy, posa la llum en descobrir-nos «el secret més ben guardat del món» (2019, 89). Mobilitzant un ampli repertori d'eines *-que són, o no són, del senyor-* l'activista impugna la legitimitat de polítiques que es fan en nom de la democràcia tot fent costat als qui, per perviure, s'hi rebel·len. Al capdavall, en donar a conèixer el «pla d'acció per a la seva supervivència», demostra la importància de lluitar per posar en pràctica alternatives, en «[c]ontra de les pitjors previsions» (2019, 89), per poder dur una existència digna, en uns entorns lliures de l'opressió i dels interessos del poder, lliures de violències. Es tracta de fer realitat el somni d'una vida menys precària i més feliç, amb imaginació i mitjans humans i materials. Paga la pena, doncs, que els lectors joves del Nord global, cada vegada més implicats en la lluita per la sostenibilitat del planeta, coneguin el somni i la lluita dels naxalites, que posen en qüestió una agenda mundial fonamentada en la lògica del progrés i de la innovació, i que promou la construcció de grans infraestructures i la industrialització.

No menystinguem el jovent lector. Encara que la retòrica i el contingut bel·licistes fan que aquesta obra sigui radicalment distinta als benpensants llibrets feministes d'Adichie, promoguts institucionalment en l'àmbit escolar, la joventut inquieta i amb ganes de canviar el món serà perfectament capaç de discernir què està dient aquesta *sediciosa* confessa. Una autora que, en contra del que sol ser habi-

tual, explicita el revestiment ideològic del seu discurs per tal d'oposar-se al del poder. La lectura de *Caminant amb els camarades*, en propiciar que els universitaris es posicionin èticament enfront de conflictes violents tant d'abast local com global, pot contribuir a la formació d'una ciutadania crítica, més ben equipada per construir uns nous imaginaris polítics, més igualitaris i respectuosos amb tota forma de vida i d'hàbitats.

## Bibliografia

- Adichie, C.N. (2016). *Tothom hauria de ser feminista*. Trad. de S. Surià López. Barcelona: Fanbooks.
- Adichie, C.N. (2017). *Estimada Ijeawele: Manifest feminista en quinze consells*. Trad. de S. Surià López. Barcelona: Fanbooks.
- Adichie, C.N. (2018). *Sobre el perill dels tòpics*. Trad. de S. Surià López. Barcelona: Fanbooks.
- Assmann, A. (2013). «Civilizing Societies: Recognition and Respect in the Global World». *New Literary History*, 44(1), 69-91.
- Banerjee, R. (2021). «Our Wronged Rights». *Outlook*, January 18. <https://magazine.outlookindia.com/story/india-news-our-wronged-rights/304138>.
- Butler, J. (2019). *Marc de guerra. Quines vides plorem?* Trad. de M. Espasa. Barcelona: Institut Català Internacional per la Pau; Angle Editorial.
- Butler, J. (2021). *La força de la no-violència. Un vincle ètico-polític*. Trad. de L. Bigorra. Manresa: Tigre de paper.
- Cavareto, A. (2016). *Inclinations. A Critique of Rectitude*. Stanford: Stanford University Press.
- Cixous, H. (1995). *La risa de la Medusa. Ensayos sobre la escritura*. Prólogo y trad., de A.M. Moix. Barcelona: Anthropos, Dirección General de la Mujer, Editorial de la Universidad de Puerto Rico.
- Cruz, A. (2008). «L'esquerra a l'Índia: La revolució naxalita». *Espai Fàbrica*, 16 octubre. <https://espaifabrica.cat/lesquerra-a-lindia-la-revolucio-naxalita/>.
- Damrosch, D. (2006). «World Literature in a Postcanonical, Hypercanonical Age». Saussy, H. (ed.), *Comparative Literature in an Age of Globalization*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 43-53.
- Dawes, J. (2009). «Human Rights in Literature Studies». *Human Rights Quarterly*, 31, 394-409.
- Dorlin, E. (2017). *Se défendre. Une philosophie de la violence*. Paris: La Découverte.
- Flood, A. (2015). «Every 16-years-old in Sweden to receive a copy of We Should All Be Feminist». *The Guardian*, December 4. [https://www.theguardian.com/books/2015/dec/04/every-16-year-old-in-sweden-to-receive-copy-of-we-should-all-be-feminists?CMP=share\\_btn\\_tw](https://www.theguardian.com/books/2015/dec/04/every-16-year-old-in-sweden-to-receive-copy-of-we-should-all-be-feminists?CMP=share_btn_tw).
- Guardiola, I.; Segarra, M. (2020). *Fils. Cartes sobre el confinament, la vigilància i l'anormalitat*. Barcelona: Arcàdia.
- Iribarren, T. (2021a). «The Global Defeat: The Twenty-First Century Refugee Crisis in Mohsin Hamid's *Exit West*». Owen, D.; Pividori, C. (eds), *The Spectre*

- of Defeat in Post-War British and US Literature: Experience, Memory and Post-Memory*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 51-61.
- Iribarren, T. (2021b). «Arundhati Roy y los guerrilleros: capital simbólico y politización del cuerpo», comunicació presentada al Congrés Internacional Polítiques y narrativas del cuerpo, París, 26-28 de mayo. <https://www.youtube.com/watch?v=t9SVvHZu1Eg&t=33s>.
- Lorde, A. (1984). *Sister Outsider*. Trumansburg; New York: The Crossing Press.
- Malm, A. (2020). *Qui apagarà aquest incendi? Història i perspectives davant l'emergència climàtica*. Trad. d'A. Ballester. Manresa: Tigre de Paper.
- Mander, H. (2010). «Blood and Roses». *India International Centre Quarterly*, 37(2), 2-15.
- Mani Jha, A. (2020). «As TN uni drops *Walking with the Comrades* on ABVP plaint, why Arundhati Roy's 2011 book is a must-read». *Firstpost*, November 13. <https://www.firstpost.com/art-and-culture/as-tn-uni-drops-walking-with-the-comrades-on-abvp-plaint-why-arundhati-roy-2011-book-is-a-must-read-9011671.html>.
- Mukherjee, U. (2014). «Catch Them Young: Patterns of Naxal Recruitment». *Institute of Peace and Conflict Studies*, 253, 1-8.
- Nopca, J. (2017). «Dues veus potents contra la injustícia». *Ara*, 7 d'octubre. [https://llegim.ara.cat/reportatges/Dues-veus-potents-contra-injusticia\\_0\\_1883211764.html](https://llegim.ara.cat/reportatges/Dues-veus-potents-contra-injusticia_0_1883211764.html).
- Pajares, M. (2020). *Refugiats climàtics. Un gran repte del segle XXI*. Trad. de L. Bayona. Barcelona: Raig Verd.
- Picornell, M. (2015). «Autoría, autoridad y verdad. Apuntes para una nueva lectura 'en frío' de la polémica Menchú-Stoll». *Kamchatka*, 6, 349-78.
- Picornell, M.; Martínez Fernández, Á. (2019). «Un gesto de escucha. De Rigoberta Menchú a *Las que limpian los hoteles*: aplicaciones y límites de la subalteridad en el cambio de siglo». *Kamchatka*, 14, 491-538.
- Rancière, J. (2011). *Política de la literatura*. Trad. de M.G. Burello, L. Vogelfang y J.L. Caputo. Buenos Aires: Libros del Zorzal.
- Reizbaum, M. (1992). «Canonical Double Cross: Scottish and Irish Women's Writing». Lawrence, K.R. (ed.), *Decolonizing Tradition*. Urbana; Chicago: University of Illinois Press, 165-90.
- Roy, A. (1998). *El Déu de les coses petites*. Trad. de P. Julià. Barcelona: Empúries; Anagrama.
- Roy, A. (2010a). «Walking With The Comrades». *Outlook*, March 29. <https://magazine.outlookindia.com/story/walking-with-the-comrades/264738>.
- Roy, A. (2010b). «La guerrilla naxalita de l'Índia. Caminant amb els camarades (Part I)». *Espai Fàbrica*, 9 d'abril. Trad. de La Fàbrica. <http://espaifabrica.cat/la-guerrilla-naxalita-de-lindia-caminant-amb-els-camarades-part-i/>.
- Roy, A. (2010c). «La guerrilla naxalita de l'Índia. Caminant amb els camarades (Part II)». *Espai Fàbrica*, 24 d'abril. Trad. de La Fàbrica. <https://espaifabrica.cat/caminant-amb-els-camarades-part-ii/>.
- Roy, A. (2016). «Com el poder de les corporacions ha convertit la riquesa en filantropia per al control social». *Espai Fàbrica*, 16 de febrer. Trad. de Espai Fàbrica. <http://espaifabrica.cat/com-el-poder-de-les-corporacions-ha-convertit-la-riquesa-en-filantropia-per-al-control-social/>.

- Roy, A. (2017). *El ministeri de la felicitat suprema*. Trad. de X. Pàmies. Barcelona: Anagrama.
- Roy, A. (2019). *Caminant amb els camarades*. Trad. d'A. Ballester. Manresa: Tigre de paper.
- Roy, A. (2020). *Mi corazón sedicioso. Ensayos reunidos*. Trad. de F. Roca y C. Ceriani. Barcelona: Anagrama.
- Said, E.W. (2006). *Humanismo y crítica democrática. La responsabilidad pública de escritores e intelectuales*. Trad. de R. García Pérez. Barcelona: Debate.
- Salami, M. (2020). *L'altra banda de la muntanya. Com veuries el món si no te l'expliqués un home blanc europeu*. Trad. d'O. Gil Pujol. València: Sembra.
- Safronova, V. (2016). «Chimamanda Ngozi Adichie Talks Beauty, Femininity and Feminisme». *The New York Times*, November 28. <https://www.nytimes.com/2016/11/28/fashion/chimamanda-ngozi-adichie-boots-no7-makeup.html>.
- Sennett, R. (2014). *El extranjero*. Trad. de M.A. Galmarini. Barcelona: Anagrama.
- Shrivastava, A.; Kothari, A. (2014). *Churning the Earth. The Making of Global India*. Gurgaon: Penguin.
- Slaughter, J.R. (2007). *Human Rights, Inc.: The World Novel, Narrative Form, and International Law*. New York: Fordham University Press.
- Sloterdijk, P. (2013). *In the World Interior of Capital: Towards a Philosophical Theory of Globalization*. Cambridge: Polity Press.
- Sontag, S. (2003). *Regarding the Pain of Others*. New York: Picador/Farrar, Straus and Giroux.
- Spivak, G.C. (1988). «Can the Subaltern Speak?». Nelson, C.; Grossberg, L. (eds), *Marxism and the Interpretation of Culture*. Basingstoke: Macmillan, 271-313.
- Swanson Goldberg, S.; Schultheis Moore, A. (2012). *Theoretical Perspectives on Human Rights and Literature*. New York, London: Routledge.
- Thiong'o, N. wa (2017). *Descolonitzar la ment*. Trad. de B. Busquets. Barcelona: Raig Verd.
- Tobin, K. (2009). «Turning into Others' Voices: Radical Listening, Learning from Difference, and Escaping Oppression». *Cultural Studies of Science Education*, 4, 505-11.
- Todorov, T. (1982). *La conquête de l'Amérique: La question de l'autre*. Paris: Seuil.
- Todorov, T. (2014). *El miedo a los bárbaros*. Trad. de N. Sobregués. Barcelona: Galaxia Gutenberg; Círculo de Lectores.
- Vázquez León, L. (2020). «Nightmarch. Among India's Revolutionary Guerrillas by A. Shah». *Estudios de Asia y África*, 55(1), 205-10.
- Weil, S. (2016). *L'arrelament. Preludi a una declaració dels deures envers l'ésser humà*. Trad. de R. Ballester. Barcelona: Edicions, 1984.
- Žižek, S. (2016). *La nueva lucha de clases. Los refugiados y el terror*. Trad. de D. Alou. Barcelona: Anagrama.